

15. ročník, úloha IV. P ... proč máme Měsíc? (3 body; průměr ?; řešilo 42 studentů)

Bod, ve kterém má gravitační síla Země a Slunce stejnou velikost, je k Zemi blíže, než obíhá Měsíc. Proč tedy Měsíc neobíhá kolem Slunce nezávisle na Zemi?

Ověřme nejdříve, že skutečně Slunce působí na Měsíc větší gravitační silou než Země. Zavedme číslo φ jako poměr gravitačních sil Slunce a Země

$$\varphi = F_{\odot} : F_Z = \frac{\varkappa M_{\odot}}{a^2} : \frac{\varkappa M_Z}{r^2} \approx 2,2, \quad (1)$$

kde $M_{\odot}, M_Z$ jsou hmotnosti Slunce a Země, a je vzdálenost Země od Slunce a r vzdálenost Měsíce od Země.

Vzdálenost Měsíce od Země se mění mezi 365 000 km a 405 000 km. Dosazením do rovnice (1) dostaneme, že $\varphi \approx 2,1-2,3$. Vidíme tedy, že na Měsíc působí Slunce pořád větší silou než Země.

Na jednu věc jsme ale zapoměli. Výpočet (1) popisuje situaci, kdy Země a Slunce stojí a Měsíc se nachází někde mezi nimi. To by pak Měsíc spadl na Slunce. Jenže Měsíc, stejně jako Země, obíhá kolem Slunce. V soustavě spojené se Sluncí a Zemí působí na obě tělesa (Země a Měsíc) další síla – odstředivá. Zavedme poměr k velikostí výslednice odstředivé a gravitační síly Slunce ke gravitační síle Země. V případě, že Měsíc bude od Slunce stejně daleko jako Země, bude k nulové. Největší bude tehdy, když bude Měsíc mezi Zemí a Sluncem (promyslete si, proč). Tehdy bude pro k platit

$$k = \frac{F_{\odot, \text{gr}} - F_{\odot, \text{od}}}{F_Z} = \frac{\frac{\varkappa M_{\odot}}{(a-r)^2} - \omega^2(a-r)}{\frac{\varkappa M_Z}{r^2}}, \quad (2)$$

kde ω je rovno úhlové rychlosti oběhu Země kolem Slunce (Země obíhá kolem Slunce rychlostí asi $30 \text{ km} \cdot \text{s}^{-1}$; $\omega = 30 \text{ km} \cdot \text{s}^{-1}$). Jestliže teď dosadíme do rovnice (2), dostaneme $k \ll 1$. To znamená, že Země „přitahuje“ Měsíc mnohem více než Slunce. V případě, že si k položíme rovno jedné, nalezneme přibližně hranici, uvnitř které bude obíhat těleso kolem Země, vně už jenom kolem Slunce. Pak tedy platí

$$\frac{\varkappa M_{\odot}}{(a-R)^2} - \omega^2(a-R) = \frac{\varkappa M_Z}{r^2}.$$

Tato rovnice je třetího stupně, nebudeme uvádět její přesné řešení, pouze výsledek. Pro hodnoty $a = 150 \cdot 10^6 \text{ km}$, $M_{\odot} = 2 \cdot 10^{30} \text{ kg}$, $M_Z = 6 \cdot 10^{24} \text{ kg}$ a $r = 384\,000 \text{ km}$ vyjde $R \approx 1,5 \cdot 10^6 \text{ km}$.